

Monika Szczotkowska
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Odpowiedzialność osób fizycznych działających w imieniu spółki kapitałowej za jej szkodę spowodowaną doprowadzeniem do naruszenia prawa konkurencji

Liability of persons acting on behalf of a capital company towards the company for infringement of competition law

Streszczenie

Powszechny nieograniczony dostęp do kapitału oraz związany z tym wzrost liczby konkurujących ze sobą na rynku podmiotów sprzyja popełnianiu przez konkurentów czynów naruszających zasady uczciwej rywalizacji. Najcięższych naruszeń dopuszczają się zwykle najwięksi gracze rynkowi – w szczególności spółki kapitałowe. Dopuszczenie się przez spółkę kapitałową czynu naruszającego prawo konkurencji może się dla niej wiązać z licznymi dolegliwościami, w szczególności karami finansowymi. W przypadku osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą oraz spółek osobowych popełnienie czynu nieuczciwej konkurencji przez przedsiębiorcę jednocześnie oznacza dolegliwość dla osób działających w imieniu takich podmiotów. W przypadku spółek kapitałowych nie jest to już zasadą, a ponadto zdarza się, że osoby zarządzające spółkami kapitałowymi działają w obliczu konfliktu interesów prywatnych i interesów spółki. W polskim prawie istnieją mechanizmy dochodzenia przez spółkę kapitałową odpowiedzialności odszkodowawczej za szkodę wyrządzoną czynem nieuczciwej konkurencji spowodowaną działaniem konkretnych osób fizycznych. Podstawą roszczeń odszkodowawczych są przepisy dotyczące odpowiedzialności odszkodowawczej według zasad ogólnych k.c., a w przypadku funkcjonariuszy spółki zastosowanie znajdą także przepisy k.s.h. dotyczące odpowiedzialności wobec spółki za szkodę powstałą na skutek bezprawnego działania lub zaniechania członka organu. Odpowiedzialność pracowników jest ograniczona przepisami kodeksu pracy – pracownik odpowie do trzykrotności wysokości wynagrodzenia, chyba że wyrządził szkodę umyślnie.

Słowa kluczowe

odpowiedzialność osób fizycznych, czyn nieuczciwej konkurencji, odpowiedzialność osób zarządzających

Abstract

A universal and unrestricted access to capital and the related increase in the number of entities competing on the market favors the situation where competitors commit acts violating the principles of fair competition. The gravest infringements are usually committed by the largest market players – in particular capital companies. Violation of competition law by a company may result in numerous punishments, in particular financial penalties. In the case of natural persons running a business and partner-

ships, the act of unfair competition committed by an entrepreneur also means a complaint for persons acting on behalf of such entities. In the case of companies, this is no longer a rule, and moreover, forces managers to operate in a situation of conflict between private interests and company's interests. In Polish law there are mechanisms allowing a company to claim compensation for the damage caused by an act of unfair competition caused by the action of specific natural persons. The basis for claims for damages are the provisions on liability for damages according to general rules of civil liability, and in the case of company's officers the provisions of the Commercial Companies Code concerning liability to the company for the damage resulting from an unlawful action or omission of a member of the company's body. The liability of employees is limited by the provisions of the Labor Code – an employee is accountable to three times the amount of remuneration, unless he or she caused the damage intentionally.

Key words

responsibility of natural persons; act of unfair competition; liability of managing persons

Wprowadzenie

Powszechny nieograniczony dostęp do kapitału oraz związany z tym wzrost liczby konkurujących ze sobą na rynku podmiotów sprzyja popełnianiu przez konkurentów czynów naruszających zasady uczciwej rywalizacji. To z kolei powoduje, że coraz większą rolę odgrywają instytucje ochrony przed czynami nieuczciwej konkurencji. Pomimo tego, że popełnianie najbardziej szkodliwych dla rynku czynów nieuczciwej konkurencji, takich jak zmony przetargowe, porozumienia dotyczące kształtowania cen lub podziału rynku, a także niedozwolone koncentracje mają zwykle charakter niejawni¹ i są trudne do wykrycia, to jednak walka z łamaniem konkurencji jest coraz skuteczniejsza. Efektywność wzrasta nie tylko dzięki zabiegom legislacyjnym, ale również dzięki prowadzonym przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: UOKiK) badaniom mającym na celu wypracowanie mechanizmów wykrywania czynów nieuczciwej konkurencji, a także kampaniom edukacyjnym prowadzonym przez UOKiK i wzrastającą dzięki temu świadomością prawną.

Najcięższych naruszeń dopuszczają się zwykle najwięksi gracze rynkowi – w szczególności spółki kapitałowe². Dopuszczenie się przez spółkę kapitałową czynu naruszającego prawo konkurencji może się dla niej wiązać z licznymi dolegliwościami, w szczególności karami finansowymi³. W przypadku osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą oraz spółek osobowych popełnienie czynu nieuczciwej konkurencji przez przedsiębiorcę pociąga za sobą automatycznie dolegliwość dla osób działających w imieniu takich podmiotów – szkoda poniesiona przez któregokolwiek z powyższych przedsiębiorców powoduje bezpośrednio szkodę dla konkretnej osoby fizycznej, która działa-

¹ *Zmony przetargowe*, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Warszawa 2013, s. 15.

² *Ibidem*, s. 11.

³ *Ibidem*, s. 15.

ła w imieniu tego przedsiębiorcy. W przypadku spółek kapitałowych jest to bardziej skomplikowane. Sam fakt poniesienia szkody przez spółkę kapitałową jako rezultat uczestnictwa w porozumieniu naruszającym uczciwą konkurencję nie musi automatycznie oznaczać adekwatnego uszczerbku w majątku osoby fizycznej działającej w imieniu spółki kapitałowej, oczywiście poza odpowiedzialnością indywidualną tych osób⁴. Dodatkowo różnego rodzaju programy motywacyjne powiązane z wyceną akcji (udziałów) mogą sprawiać, że osoby zarządzające spółką kapitałową będą działać w perspektywie krótkoterminowego wzrostu wartości akcji za wszelką cenę⁵. Wyjątek stanowią sytuacje, w których osoba fizyczna działająca w imieniu spółki kapitałowej jest jednocześnie jej wspólnikiem lub akcjonariuszem – wtedy wyrządzenie szkody w majątku spółki bezpośrednio wpływa na szkodę tej osoby w postaci zmniejszenia wysokości przysługującej dywidendy. W związku z tym konieczne jest zapewnienie spółce kapitałowej możliwości dochodzenia odpowiedzialności odszkodowawczej od osób, które działały w jej imieniu. Taką możliwość zapewniają spółce zarówno przepisy kodeksu spółek handlowych (dalej: k.s.h.) przewidujące odpowiedzialność odszkodowawczą funkcjonariuszy wobec zarządzanej spółki, jak i przepisy kodeksu cywilnego (dalej: k.c.) stanowiące ogólne zasady odpowiedzialności odszkodowawczej, a nawet przepisy kodeksu pracy (dalej: k.p.).

1. Osoby działające w imieniu spółki kapitałowej i podstawy ich odpowiedzialności wobec spółki

Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjne jako osoby prawne działają przez swoje organy⁶. Zgodnie z art. 201 § 1 k.s.h. (368 § 1 k.s.h.) prawo prowadzenia spraw spółki i jej reprezentacji posiada zarząd⁷. Prawo reprezentacji obejmuje wszystkie czynności sądowe i pozasądowe i nie może być ograniczone względem osób trzecich. W określonych przypadkach prawo członka zarządu lub poszczególnych jego członków może zostać ograniczone w stosunkach wewnętrznych, tj. w stosunkach między członkiem zarządu a spółką. Przykładem może być wyłączenie z art. 209 k.s.h. oraz 379 k.s.h.,

⁴ Odpowiedzialność osób fizycznych, które dopuściły do naruszenia przez spółkę prawa konkurencji, reguluje art. 106a ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. z 2007 r. Nr 50, poz. 331); dalej u.o.k.k. Jest to jednak odpowiedzialność autonomiczna, obok odpowiedzialności spółki i ta odpowiedzialność nie ma wpływu na odpowiedzialność spółki kapitałowej, a ponadto ograniczona podmiotowo – stosuje się ją do osób zarządzających w rozumieniu definicji zawartej w u.o.k.k. (tak M. Kulesza, *Zakres podmiotowy pojęcia osoby zarządzającej w znowelizowanej ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów*, internetowy „Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” 2015, nr 4, s. 105).

⁵ E. Brigham, J. Houston, *Zarządzanie finansami*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2015, s. 15.

⁶ A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, LEX/el. 2018.

⁷ Z. Kuniewicz, *Reprezentacyjna funkcja zarządu spółki kapitałowej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005, s. 113–114.

zgodnie z którymi w umowie lub w sporze między spółką a członkiem zarządu spółkę reprezentuje rada nadzorcza, chyba że został do tego ustanowiony pełnomocnik. Kompetencje rady nadzorczej ograniczają się jednak do sprawowania kontroli nad działalnością zarządu – nie pozwalają ingerować w decyzje zarządu, wyraźnie tego zakazując. Statut lub umowa spółki mogą przewidywać, że zarząd w określonych przypadkach jest obowiązany uzyskać zgodę rady nadzorczej przed dokonaniem określonych w tej umowie (statucie) czynności. Dość szczególną sytuacją jest natomiast oddelegowanie członka rady nadzorczej do czasowego pełnienia funkcji członka zarządu⁸. W takiej sytuacji członkowi rady nadzorczej przysługuje prawo reprezentacji na równi z pozostałymi członkami zarządu. Taka sytuacja jest jednak nietypowa, w k.s.h. przewidziana jest jedynie dla spółki akcyjnej⁹.

W okresie od dnia otwarcia likwidacji do dnia wykreślenia spółki z rejestru prawo prowadzenia spraw spółki i jej reprezentacji przysługuje likwidatorom. Prawo to jest jednak ograniczone zakresem kompetencji likwidatorów¹⁰, które obejmują czynności zmierzające do zakończenia bieżących interesów spółki, ściągnięcia wierzytelności, wypełnienia zobowiązań i upłynnienia majątku spółki.

Wyżej wymieniony krąg osób jest objęty ustawowym prawem reprezentacji. Oprócz ww. istnieje jeszcze druga grupa podmiotów, które mają prawo reprezentowania spółki w oparciu o czynność prawną – np. prokura lub pełnomocnictwo. Do tego kręgu osób zaliczyć należy głównie: prokurentów, pełnomocników, pracowników spółki kapitałowej lub osoby współpracujące ze spółką na podstawie umowy cywilno-prawnej. Prokurent w zakresie pozaustawowej podstawy swojego prawa do reprezentowania spółki ma prawo działania w granicach wyznaczonych przepisami kodeksu cywilnego, czyli do dokonywania czynności sądowych i pozasądowych, jakie są związane z prowadzeniem działalności gospodarczej – prawa tego, analogicznie jak w przypadku członków zarządu, nie można ograniczyć względem osób trzecich¹¹. Pracownicy i pełnomocnicy działają natomiast w granicach wyznaczonych zakresem pełnomocnictwa udzielonego przez organ uprawniony do reprezentacji spółki, zgodnie z odpowiednimi przepisami k.s.h. i k.c.

Na potrzeby niniejszego artykułu postaram się ograniczyć powyższy krąg podmiotów, dokonując selekcji na podstawie kryterium możliwości dopuszczenia się przez po-

⁸ Możliwość taką przewiduje art. 383 k.s.h.

⁹ W doktrynie istnieje stanowisko, zgodnie z którym radę nadzorczą spółki z ograniczoną odpowiedzialnością można upoważnić do delegowania członka rady nadzorczej do czasowego pełnienia funkcji członka zarządu w umowie spółki – zob. m.in.: A. Szajkowski, M. Tarska, A. Szumański, [w:] S. Sołtyński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. II*, C.H. Beck, Warszawa 2005, s. 591.

¹⁰ M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. VI, LEX/el., LexisNexis, Warszawa 2014, art. 276 k.s.h.

¹¹ Zob. art. 109¹ k.c.

szczególne osoby czynu naruszającego prawo konkurencji. Nie ulega wątpliwości, że nieograniczeni w możliwościach w powyższym zakresie są członkowie zarządu¹², którzy zarówno swoim działaniem, jak i zaniechaniem mogą doprowadzić do wypełnienia przez spółkę znamion czynu sprzecznego z prawem ochrony konkurencji. Podobnie kształtują się kompetencje likwidatorów, jednak w nieco ograniczonym zakresie ze względu na charakter ich kompetencji, które mają zmierzać do zakończenia bytu spółki. Inaczej wygląda pozycja członków rady nadzorczej. Umowa lub statut spółki kapitałowej może rozszerzać kompetencje rady nadzorczej poprzez uzależnienie możliwości dokonania czynności przez zarząd od zgody rady nadzorczej. Mając na względzie ograniczenie kompetencji decyzyjnych członków rady nadzorczej¹³, a także ściśle poufny charakter czynów nieuczciwej konkurencji, można co najwyżej stwierdzić, że mogą oni przyczynić się do popełnienia czynu nieuczciwej konkurencji. Rozszerzenie kompetencji rady nadzorczej często ma miejsce w odniesieniu do zawierania umów o strategicznym dla spółki kapitałowej znaczeniu. Wyrażenie przez radę nadzorczą zgody na dokonanie czynności skutkującej naruszeniem prawa konkurencji przez spółkę może stanowić przykład przyczynienia się członków rady nadzorczej do wypełnienia przez spółkę kapitałową znamion czynu antykonkurencyjnego. Członkowie rady nadzorczej muszą jednak posiadać wiedzę lub przynajmniej mieć możliwość powzięcia wiedzy o sprzecznych z prawem intencjach danej czynności prawnej, co w większości przypadków może być trudne w związku z poufnością czynów nieuczciwej konkurencji.

W odniesieniu zaś do osób, które dysponują prawem reprezentacji spółki wynikającym z czynności prawnej, w zasadzie każdy może spowodować swoim działaniem lub zaniechaniem wypełnienie przez spółkę znamion czynu antykonkurencyjnego. W szczególności dotyczy to prokurenta. Osoby działające na mocy prokury (samoistnej, łącznej lub tzw. prokury niewłaściwej) podobnie jak zarząd są uprawnione do nieograniczonego i samodzielnego reprezentowania spółki¹⁴.

W przypadku pracowników i pełnomocników zakres ich umocowania każdorazowo wyznaczony jest zakresem pełnomocnictwa lub zakresem obowiązków wynikających z umowy o pracę. Zakres tych czynności jak najbardziej będzie obejmował możliwość wywołania swoim działaniem lub zaniechaniem wypełnienia przez spółkę kapitałową znamion czynu sprzecznego z zasadami konkurencji. Dodatkowo należy

¹² A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany...*

¹³ Za wyjątkiem wspomnianej sytuacji delegowania członka rady nadzorczej do czasowego pełnienia funkcji członka zarządu.

¹⁴ Patrz art. 109(1) i nast. k.c.

wskazać sytuację, w której pracownik doprowadzi do popełnienia przez spółkę naruszenia prawa konkurencji w wyniku przekroczenia swoich uprawnień¹⁵.

Każda z wymienionych wyżej osób może więc teoretycznie doprowadzić do popełnienia czynu nieuczciwej konkurencji przez spółkę. W zależności od stosunku łączącego spółkę z konkretną osobą fizyczną działającą w jej imieniu różne będą podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej takiej osoby za poniesienie przez spółkę szkody spowodowanej popełnieniem czynu nieuczciwej konkurencji.

2. Odpowiedzialność funkcjonariuszy spółki

Kodeks spółek handlowych przewiduje szczególne przepisy dotyczące odpowiedzialności funkcjonariuszy spółek kapitałowych. Zgodnie z art. 293 k.s.h. § 1 „Członek zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej oraz likwidator odpowiada wobec spółki za szkodę wyrządzoną działaniem lub zaniechaniem sprzecznym z prawem lub postanowieniami umowy spółki, chyba że nie ponosi winy”. Analogiczna treść zawarta jest w art. 483 § 1 k.s.h. Przepis ten zapewnia spółce ochronę przed bezprawnymi działaniami osób, które na mocy ustawy mają obowiązek podejmowania działań, kierując się najwyższym interesem spółki¹⁶. Przepis ten określa przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej funkcjonariuszy wobec spółki, tj.:

- 1) pełnienie funkcji wskazanej w zamkniętym katalogu osób wymienionych w art. 293 lub 483 k.s.h.;
- 2) działanie lub zaniechanie dokonane przez konkretną osobę jest sprzeczne z: (i) prawem lub (ii) postanowieniami spółki lub statutu;
- 3) działanie lub zaniechanie wyrządziło spółce szkodę.

Katalog osób odpowiedzialnych za działanie lub zaniechanie obejmuje tylko członków władz spółki¹⁷ – oznacza to, że na podstawie art. 293 lub 483 k.s.h. mogą odpowiadać tylko osoby pełniące funkcje w nim wymienione¹⁸.

Ad 1) Pełnienie funkcji w spółce kapitałowej

Dla pociągnięcia konkretnej osoby do odpowiedzialności z art. 293 k.s.h. (483 k.s.h.) konieczne jest pełnienie jednej z funkcji wymienionych w przedmiotowych przepisach.

¹⁵ Taka sytuacja jest możliwa w szczególności w przypadku, gdy w ramach wykonywanych obowiązków pracownik reprezentuje spółkę przez podmiotami trzecimi, czy w sytuacji, kiedy zajmuje on stanowisko kierownicze i dysponuje pewnym zakresem kompetencji decyzyjnych.

¹⁶ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 lipca 2014 r., II CSK 627/13, zgodnie z którym: „Przy podejmowaniu decyzji dotyczących prowadzenia spraw spółki członek zarządu powinien się kierować wyłącznie jej interesem [...]”.

¹⁷ A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany...*

¹⁸ M. Rodzyńkiewicz, *op. cit.*

Podkreślenia wymaga jednak fakt, że na tej podstawie można pociągnąć do odpowiedzialności również byłych funkcjonariuszy. W odniesieniu do funkcjonariusza, który swoim zachowaniem doprowadził do popełnienia przez spółkę czynu sprzecznego z prawem ochrony konkurencji, brak jest wątpliwości, że ponosi on za takie zachowanie pełną odpowiedzialność wobec spółki (np. brał udział w zawarciu porozumienia cenowego lub podziału rynku). W przypadku naruszenia polegającego na działaniu odpowiedzialność będzie ponosił członek zarządu, który w imieniu spółki działał. Pozostali członkowie będą odpowiadać, jeśli o porozumieniu wiedzieli, ale nie spowodowali wycofania się spółki z porozumienia. Skoro bowiem na funkcjonariuszach spółki ciąży obowiązek dołożenia najwyższej staranności przy sprawowaniu swoich funkcji, to mają oni obowiązek chronić jej interesy, a w przypadku istnienia niebezpieczeństwa wyrządzenia spółce szkody – takie niebezpieczeństwo odwrócić. Gdy dochodzi do naruszenia polegającego na zaniechaniu, będą odpowiadać wszyscy członkowie zarządu solidarnie – np. w sytuacji zaniechania zgłoszenia zamiaru koncentracji do Prezesa UOKiK. Warto zauważyć, że często w umowie spółki dokonuje się podziału czynności między członków zarządu. Nie można twierdzić, że podział taki nie ma żadnego wpływu na odpowiedzialność członków zarządu. W art. 293 k.s.h. wyraźnie jest mowa o odpowiedzialności członków władz spółki, a nie całego organu. W związku z tym podział czynności między członków organów może powodować zaostrenie lub złagodzenie, zindywidualizowanie ich odpowiedzialności¹⁹.

Wątpliwości natomiast budzi odpowiedzialność członka zarządu, który w momencie popełnienia przez spółkę czynu sprzecznego z prawem konkurencji nie piastował funkcji jej organu. W mojej ocenie taka osoba powinna wycofać się z porozumienia antykonkurencyjnego. Wydaje się być słusznym rozwiązaniem, aby nowy funkcjonariusz odpowiadał w granicach tego obowiązku.

Ad 2) Działanie lub zaniechanie sprzeczne z prawem lub postanowieniami spółki (statutu)

Działalność poszczególnych członków organów spółek kapitałowych sprzeczna z prawem obejmuje naruszenie przepisów zarówno k.s.h., jak również jakichkolwiek innych przepisów prawa powszechnie obowiązującego²⁰. Działania lub zaniechania funkcjonariusza spółki polegające na naruszeniu prawa konkurencji niewątpliwie będą stanowiły podstawę jego ewentualnej odpowiedzialności wobec spółki. Doprowadzenie do naruszenia przez spółkę prawa konkurencji teoretycznie może również nastąpić w wyniku działania lub zaniechania sprzecznego z umową spółki (choć należy zaznaczyć, że kwestie związane z prawem konkurencji raczej nie są uwzględniane w umowie spółki czy statucie).

¹⁹ I. Weiss, [w:] K. Kruczałak, *Komentarz do Kodeksu handlowego*, C.H. Beck, Warszawa 1998, s. 377.

²⁰ A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany...*; M. Rodzyńkiewicz, *op. cit.*

Ad 3) Wyrządzenie spółce szkody działaniem lub zaniechaniem

Ostatnią z przesłanek odpowiedzialności funkcjonariusza spółki kapitałowej za działania (zaniechania) sprzeczne z prawem jest wyrządzenie spółce tym działaniem lub zaniechaniem szkody. Szkada jest rozumiana jako stan niekorzystny (uszczerbek) w prawnie chronionych dobrach poszkodowanego stanowiący różnicę między rzeczywistym stanem dóbr spółki a stanem hipotetycznym, gdyby do owego zdarzenia nie doszło²¹. Obejmuje zarówno szkodę rzeczywistą, jak i utracone korzyści²².

W przypadku dopuszczenia się przez spółkę czynu naruszającego konkurencję szkoda może przybierać różne postaci, a pod pojęciem szkody należy rozumieć wszystkie dolegliwości, jakich spółka dozna w związku z naruszeniem prawa konkurencji. W szczególności szkoda może mieć charakter kary pieniężnej nakładanej przez Prezesa UOKiK; odszkodowania, jakie spółka będzie musiała wypłacić konkurentom lub klientom; kosztów związanych z dochodzeniem tych odszkodowań²³ czy środków karnych polegających na ograniczeniu praw takiej spółki (np. wykluczenie z postępowań o zamówienia publiczne²⁴). Całość dodatkowo potęgowana jest stratami wizerunkowymi związanymi z publikacją przez Prezesa UOKiK decyzji o dopuszczeniu się przed przedsiębiorcą naruszenia²⁵.

W tym miejscu warto podkreślić, że dopuszczenie się czynu nieuczciwej konkurencji przez spółkę nie zawsze będzie równoznaczne z wyrządzeniem spółce szkody. Może się bowiem okazać, że na skutek antykonkurencyjnego czynu spółka uzyskała korzyści przekraczające wartość poniesionych szkód. Dotyczy to w szczególności przypadków, w których czyn nieuczciwej konkurencji trwa wiele lat²⁶. Ciężar dowodu wykazania braku szkody pomimo dopuszczenia do popełnienia czynu naruszającego konkurencję będzie jednak leżał po stronie funkcjonariusza spółki.

Dalsza część przepisu sugeruje, że odpowiedzialność funkcjonariusza spółki wyrządzona jego działaniem lub zaniechaniem sprzecznym z prawem oparta jest na zasadzie

²¹ A. Olejniczak, [w:] A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania – część ogólna*, wyd. II, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa 2014.

²² Zob. art. 361 k.c.

²³ Wzrost świadomości przedsiębiorców w zakresie ochrony konkurencji sprzyja rozwojowi tzw. *private enforcement*, czyli dochodzenia przed sądem powszechnym roszczeń odszkodowawczych od spółki zaangażowanej w antykonkurencyjną praktykę przez poszkodowanych konkurentów.

²⁴ H. Drynkorn, *Nowy katalog przesłanek wykluczenia wykonawcy z postępowania o udzielenie zamówienia publicznego*, <http://www.codozasady.pl/nowy-katalog-przeslanek-wykluczenia-wykonawcy-z-postepowania-o-udzielenie-zamowienia-publicznego/> [dostęp: 05.02.2017].

²⁵ A. Olejniczak podkreśla, że szkoda powinna być rozumiana szeroko, obejmując szkodę majątkową i szkodę niemajątkową – zob. *idem, op. cit.*

²⁶ Zgodnie z art. 106 ust. 1: „Prezes Urzędu może nałożyć na przedsiębiorcę, w drodze decyzji, karę pieniężną w wysokości nie większej niż 10% obrotu osiągniętego w roku obrotowym poprzedzającym rok nałożenia kary [...]”. W przypadku naruszeń trwających np. dekadę maksymalna wysokość kary może być zdecydowanie niższa od zysku osiągniętego na skutek naruszenia.

winy, przy czym przepis art. 293 (483) k.s.h. ustanawia domniemanie, że członek zarządu swoim zachowaniem podlegającym ocenie zawinił, a ciężar wykazania braku winy spoczywa na funkcjonariuszu²⁷. Kwestia zawinienia przez funkcjonariusza oceniana jest przez pryzmat zawodowego charakteru jego działalności. W związku z tym funkcjonariusz spółki nie może zasłaniać się np. nieznajomością prawa konkurencji.

Osoby z ww. katalogu, które wyrządziły spółce szkodę, odpowiadają solidarnie²⁸. Ponadto należy podkreślić, że przepisy k.s.h. odnoszące się do wyrządzenia spółce szkody przez członków zarządu nie wyłączają ani nie ograniczają stosowania ogólnych przepisów dotyczących odpowiedzialności odszkodowawczej.

3. Udzielenie absolutorium a odpowiedzialność

W doktrynie niejednokrotnie podejmowano próbę odpowiedzi na pytanie, czy udzielenie absolutorium zwalnia członka organu z odpowiedzialności cywilnej względem spółki²⁹. Po głębszej analizie należy przyznać, że absolutorium wywołuje skutki prawne na tle odpowiedzialności cywilnej członków organów spółek kapitałowych, jednak znaczenie prawne absolutorium nie polega na zwolnieniu funkcjonariuszy spółki z odpowiedzialności za szkodę lub rezygnacji spółki z dochodzenia od nich roszczeń. Może jedynie służyć funkcjonariuszowi jako okoliczność prowadząca do obalenia domniemania winy lub też stanowić okoliczność uzasadniającą zmianę rozkładu ciężaru dowodu przesłanki bezprawności³⁰. Analiza doktryny pozwala na przyjęcie stanowiska, że uchwała wspólników (akcjonariuszy) w przedmiocie udzielenia członkowi organu spółki absolutorium jest prawnie relewantna jedynie wewnątrz spółki, w ramach stosunków pomiędzy jej organami i nie ma ona wpływu na relacje zewnątrz korporacyjne, w tym obejmujące odpowiedzialność cywilną poszczególnych członków tych organów. Co więcej, decyzja o udzieleniu absolutorium nie dotyczy bezpośrednio kwestii roszczeń odszkodowawczych, wobec czego nie można założyć, że wyraża ona wolę wspólników w zakresie niedochodzenia roszczeń. Nawet gdyby przyjąć, że udzielenie członkom zarządu absolutorium z wykonywanych przez członków organów obowiązków zwalnia z odpowiedzialności wobec spółki w zakresie czynności dokonanych przez członka organu, o których walne zgromadzenie spółki lub zgromadzenie wspólników wiedziało, to w przypadku naruszeń polegających na łamaniu prawa antymonopolowego

²⁷ A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany...*; M. Rodzyńkiewicz, *op. cit.*

²⁸ A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany...*

²⁹ Zob. R. Pabis, *Prawny charakter absolutorium udzielanego członkom organów spółki kapitałowej*, „Monitor Prawniczy” 2005, nr 1. Autor dokonuje pewnego rodzaju podsumowania występujących wątpliwości.

³⁰ P. Błaszczak, *Znaczenie prawne absolutorium w świetle odpowiedzialności cywilnej członków organów spółek kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 3, s. 30.

zazwyczaj nie chroniłoby to funkcjonariuszy spółki, a to z uwagi na specyfikę tych naruszeń. Należy bowiem przypomnieć, że czyny antykonkurencyjne są z natury dokonywane w sposób potajemny³¹. Osoby udzielające absolutorium członkom organów zazwyczaj nie są poinformowane o bezprawnych działaniach. O ile w sytuacji gdy mamy do czynienia z naruszeniami polegającymi na niedozwolonej koncentracji (czyli na zaniechaniu obowiązku zgłoszenia zamiaru koncentracji prezesowi UOKiK), wspólnicy (akcjonariusze) są poinformowani o zamiarach zarządu, a nawet mają obowiązek odnieść się do zamiaru połączenia się spółki z innym przedsiębiorcą, to w sytuacji zmów przetargowych lub zmów cenowych działania te są podejmowane w taki sposób, aby nikt się o tym nie dowiedział, a w szczególności nie są podpisywane żadne dokumenty. Do tego typu porozumień może dojść nawet w sposób dorozumiany³². Ponadto nawet jeśli udzielający absolutorium będą mieli wiedzę w zakresie popełnienia przez spółkę konkretnego czynu (który obiektywnie jest sprzeczny z prawem konkurencji), to jednak nie muszą być świadomi tego właśnie obiektywnie antykonkurencyjnego charakteru. Zdaniem autorki tego artykułu udzielenie absolutorium nie powinno być utożsamiane ze zwolnieniem z odpowiedzialności cywilnej poszczególnych członków organów, którym jest ono udzielone.

4. Odpowiedzialność prokurenta, pełnomocnika i pracownika

Powyższe zasady nie mają zastosowania do osób działających w ramach prokury, mimo że kompetencje prokurenta zakresowo zbliżone są do kompetencji zarządu. Katalog osób zawarty w art. 293 (483) k.s.h. ustanawiający szczególną odpowiedzialność ma charakter enumeratywny i nie wymienia prokurenta³³. Nie oznacza to jednak, że prokurent nie będzie odpowiadał za spowodowanie swoim zachowaniem czynu sprzecznego z prawem konkurencji przez spółkę. Odpowiedzialność prokurenta będzie jednak oparta na innej podstawie – będzie on mógł być pociągnięty do odpowiedzialności na ogólnych zasadach odpowiedzialności odszkodowawczej z k.c. W przypadku zastosowania ogólnych zasad odpowiedzialności odszkodowawczej nie znajdzie zastosowania domniemanie przewidziane wobec funkcjonariuszy spółki. Wydaje się zasadne stanowisko, że do prokurenta również będzie miał zastosowanie miernik podwyższonej staranności.

Pełnomocnicy będą odpowiadali na podobnych zasadach co prokurenci. Możliwość dopuszczenia przez nich do popełnienia czynu sprzecznego z prawem konkurencji będzie jednak ograniczona zakresem ich umocowania.

³¹ *Zmowy przetargowe*, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Warszawa 2013, s. 15.

³² Zob. wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 31 lipca 2017 r., XVII AmA 11/17.

³³ M. Rodzyńkiewicz, *op. cit.*

5. Odpowiedzialność pracowników

Odpowiedzialność pracowników za szkodę wyrządzoną pracodawcy podlega regulacjom kodeksu pracy. Pracownik na skutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych, ze swej winy, wyrządził pracodawcy szkodę (art. 114–127 k.p.). Pracownik co do zasady odpowiada do wysokości trzykrotności wynagrodzenia³⁴, chyba że wyrządził pracodawcy szkodę umyślnie³⁵. W takim przypadku pracownik odpowie za szkodę w pełnej wysokości. Trudno jednak wymagać od pracownika (np. przedstawiciela handlowego, sprzedawcy czy pracownika marketingu), aby posiadał szczegółową wiedzę z zakresu prawa konkurencji. Z tego względu zwykle szkoda wyrządzona działaniem lub zaniechaniem pracownika nie będzie wyrządzona umyślnie.

Należy jednak zwrócić uwagę, że pracownicy często działają według instrukcji udzielonych przez pracodawcę. W przypadku pracownika spółki kapitałowej instrukcji pracownikowi udziela zarząd lub osoba upoważniona przez zarząd. W takim przypadku za szkodę wyrządzoną spółce w ten sposób odpowiedzialny będzie zarząd na zasadach przewidzianych w art. 293 (483) k.s.h.

6. Podsumowanie

W polskim prawie istnieją mechanizmy dochodzenia przez spółkę kapitałową odpowiedzialności odszkodowawczej za szkodę wyrządzoną czynem nieuczciwej konkurencji spowodowaną działaniem konkretnych osób fizycznych. Podstawą roszczeń odszkodowawczych są przepisy dotyczące odpowiedzialności odszkodowawczej według zasad ogólnych k.c., a w przypadku funkcjonariuszy spółki zastosowanie znajdą surowsze przepisy k.s.h. dotyczące odpowiedzialności funkcjonariusza spółki za poniesioną szkodę na skutek bezprawnego działania lub zaniechania funkcjonariusza. Odpowiedzialność pracowników jest ograniczona przepisami kodeksu pracy – pracownik odpowie do trzykrotności wysokości wynagrodzenia, chyba że wyrządził szkodę umyślnie.

³⁴ Zob. art. 119 k.p.: „Odszkodowanie ustala się w wysokości wyrządzonej szkody, jednak nie może ono przewyższać kwoty trzymiesięcznego wynagrodzenia przysługującego pracownikowi w dniu wyrządzenia szkody”.

³⁵ Zob. art. 122 k.p.: „Jeżeli pracownik umyślnie wyrządził szkodę, jest obowiązany do jej naprawienia w pełnej wysokości”.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93).
Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 1974 r. Nr 24, poz. 141).
Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. z 2000 r. Nr 94, poz. 1037).
Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. z 2007 r. Nr 50, poz. 331).

Orzecznictwo

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 lipca 2014 r., II CSK 627/13.
Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 31 lipca 2017 r., XVII AmA 11/17.

Literatura

- Błaszczyk P., *Znaczenie prawne absolutorium w świetle odpowiedzialności cywilnej członków organów spółek kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 3.
Brigham E., Houston J., *Zarządzanie finansami*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2015.
Kidyba A., *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, LEX/el, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
Kidyba A. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania – część ogólna*, wyd. II, LEX/el, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
Kruczalak K., *Komentarz do Kodeksu handlowego*, C.H. Beck, Warszawa 1998.
Kulesza M., *Zakres podmiotowy pojęcia osoby zarządzającej w znowelizowanej ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów*, internetowy „Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” 2015.
Kuniewicz Z., *Reprezentacyjna funkcja zarządu spółki kapitałowej*.
Pabis R., *Prawny charakter absolutorium udzielanego członkom organów spółki kapitałowej*, „Monitor Prawniczy” 2005, nr 1.
Rodzyńkiewicz M., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, wyd. VI, LEX/el. 2014.
Zmowy przetargowe, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, LexisNexis, Warszawa 2013.
Sołtysiński S., Szajkowski A., Szumański A., Szwaja J. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz, t. II*, C.H. Beck, Warszawa 2005.

Inne

- Drynkorn H., *Nowy katalog przesłanek wykluczenia wykonawcy z postępowania o udzielenie zamówienia publicznego*, <http://www.codozasady.pl/nowy-katalog-przeslanek-wykluczenia-wykonawcy-z-postepowania-o-udzielenie-zamowienia-publicznego/> [dostęp: 05.02.2017].